

До Научното жури
утвърдено със
Заповед № 3266/29.11.2023г.
на Зам. ректора по НИД
и международно сътрудничество
на
Университета за национално и
световно стопанство

С т а н о в и щ е

от доц. д-р Таня Николаева Бузева
доцент по търговско право в
Катедра „Гражданскоправни науки“
Юридическия факултет на
СУ „Св. Климент Охридски“

относно дисертационния труд на
Димитър Венциславов Атанасов,
редовен докторант
към Катедра „Частноправни науки“
при Юридическия факултет на УНСС

на тема:

**„Отговорност на съдружниците в неперсонифициран консорциум за общо
поетите задължения към трети лица“**

представен за придобиване на образователна и научна степен „доктор“,
Професионално направление: 3.6. Право (Гражданско и семейно право)

Уважаеми членове на научното жури,

Като член на Научното жури, назначено със Заповед № 3266/29.11.2023г. на Зам. Ректора на УНСС за защита на дисертационния труд на редовния докторант Димитър Венциславов Атанасов: „Отговорност на съдружниците в неперсонифициран консорциум за общо поетите задължения към трети лица“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по Професионално направление „3.6. Право (Гражданско и семейно)“ в УНСС представям следното становище:

1. Информация за докторанта

Димитър Венциславов Атанасов е роден на 04.04.1990г. Магистър по право, завършил висшето си юридическо образование в Юридическия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“ през 2015 г.

От март 2018г. Димитър Венциславов Атанасов е зачислен като редовен докторант по докторска програма „Гражданско и семейно право“ в Катедра „Частноправни науки“ при Юридическия факултет на УНСС (Заповед № 1013/29.03.2018г. на Ректора на УНСС). Срокът на докторантурата е бил удължаван с няколко заповеди на Зам. ректора по НИД на УНСС (съответно Заповед № 2719/30.10.2020г., Заповед № 3432/16.12.2021г. и Заповед № 546/08.03.2023г.), като с решение на Катедрения съвет по Протокол № 2/09.11.2023г. докторантът е отчислен с право на защита.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за защита дисертационен труд отговаря напълно на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и на Правилника за неговото приложение.

Представената работа е в обем от 261 с. и е логично и последователно структурирана. Структурно работата е подразделена на увод, 4 глави (вътрешно разделени на параграфи, а те от своя страна - на озаглавени тематични подразделения с римски цифри, точки и подточки), и заключение. В стила на добрите стандарти на чуждоезичните научни изследвания отделните абзаци на работата са означени с поредни номера (общо 589), което прави удобно реферирането към всеки от тях.

Приложен е списък на използваната литература, който съдържа общо 335 източника, от които 182 на български език и 153 на поредица чужди езици – немски, английски, френски, италиански и др.

Темата на дисертационния труд е „Отговорност на съдружниците в неперсонифициран консорциум за общо поетите задължения към трети лица“ и има за предмет на изследването един от аспектите на правоотношенията, възникващи в контекста на неперсонифицирания консорциум, който може да бъде създаван съгласно чл. 275 и сл. от Търговския закон (ТЗ) във вр. с чл. 357-364 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД).

Представеният труд представлява първото цялостно систематично изследване в българската правна литература на проблема за отговорността на консорциалните партньори за задължения към трети лица, а и едно от малкото научни изследвания, посветени на темата консорциум, в частност неперсонифицираният такъв и спецификите му в сравнение с гражданското дружество по ЗЗД. Работата представлява модерен аналитичен поглед върху конкретния правен институт, но през призмата на класическата теория на гражданската отговорност, нейните основания, фактически състав и особености при хипотезата на множество създадени лица.

Вън от съмнение е научноприложната стойност и голямата практическа полезност на изследването предвид широкото приложение на неперсонифицираните консорциуми в търговската практика – както при възлагането и изпълнението на обществени поръчки за строителни, инфраструктурни и индустриални проекти, така и в чисто частния сектор – за реализиране на големи транспортни, енергийни, вкл. и финансови и технологични проекти.

3. Обща оценка на дисертационния труд и на получените научни и научно-приложни резултати

Предмет на изследване в представения дисертационен труд е частноправният режим по българското право на отговорността на съдружниците в неправосубектен консорциум за вреди от неизпълнението на предшестващо общо поето към трето лице (кредитор) задължение.

Работата обхваща и определени частноправни аспекти от правния режим на консорциума по българското право, които са от значение за научното изследване, а именно: правната същност на консорциума и аспектите на неговата

правосубектност като обединение на частното право; участието на обединението и консорциалните партньори в търговския оборот; възникването на консорциалния дълг и възможните хипотези на задължаване на отделните съдружници при обосноваването на общото задължение. Тези общи въпроси са изяснени за целите на дефинирането на субектите на отговорността, параметрите на консорциалния дълг и съдържанието на нарушеното субективно право на кредитора, както авторът определя.

Целта на научното изследване, дефинирана в увода на работата, е да се направи цялостен анализ на частноправния режим и особеностите на отговорността на консорциалните партньори за вреди от неизпълнението на консорциален дълг и въз основа на това да бъдат направени предложения за усъвършенстване на законовата уредба на тази отговорност. За постигане на горния резултат са поставени и изследвани конкретни научни задачи. Научната цел е предопределена от обосноваването на разбирането на дисертанта за практическото значение и широкото приложно поле на неправосубектните консорциуми, непълнотата на съществуващата правна уредба, липсата на теоретични изследвания по темата и наличието на непоследователна съдебна практика.

Поставените от дисертанта научни задачи в работата са решени чрез използване на класическите методи на научно изследване – формално-логическия, критико-аналитичния, систематичния и историческия, както и на специфичните методи на изследване в областта на правните науки като като нормативния, сравнителноправния и правнодогматичния.

Получените научни и научно-приложни резултати са изложени в отделните структурни части на работата последователно.

Глава Първа на съчинението е посветена на пространен и задълбочен исторически и сравнително-правен анализ на развитието на концепцията за отговорността на консорциума и неговите съдружници. Исторически се проследява развитието на неперсонифицирания консорциум от сдружаване с фокус върху вътрешните облигационни отношения между съдружниците до съвременното му проявление като обединение, което се манифестира във външните отношения и всеки от консорциалните партньори встъпва в правоотношенията с третите лица.

Особено съдържателен и с приносно значение е сравнително-правният анализ на развитието на правната уредба на неправосубектните консорциуми и правния режим на отговорността им като обединения и на отговорността на съдружниците в тях. В работата са изследвани в значителна подробност правните режими на държавите от германския правен кръг (Германия, Австрия и Швейцария), романските държави (Франция, Италия) и тези от общото право (Великобритания и САЩ). Особено полезен за разбирането на консорциума е анализът на концепцията за правоспособното гражданско дружество, основано на особената общност на „обща ръка“ по германското право (*Gesamthandgesellschaft*), както и квалифицирането на т. нар. интегрирани обединения, организирани под формата на граждански дружества или съдружия, при които се образува общ имуществен фонд, и на неинтегрираните договорни обединения, при които връзката и сътрудничеството между участниците не е толкова тясна.

Глава Втора е посветена на правния режим на консорциума, консорциалните дългове и на консорциалната отговорност. В тази част са направени основните изводи за правната същност на неперсонифицирания консорциум и неговите отличителни характеристики, като дисертантът е опитал да изведе понятие за консорциума, надграждайки дефиницията по чл. 275 ТЗ. С приносен характер са направените дефиниции и съответно характеристики на неперсонифицираните консорциуми като явни и скрити, съответно като интегрирани и неинтегрирани. На база на сравнение с гражданското дружество са анализирани характеристиките на неправосубектния консорциум като договор и като общност и е застъпено становище, че няма основание за признаване на (частична) правоспособност на консорциума от гледна точка на частното право, независимо от възприетите разрешения в други законодателства, както и независимо от признаването на правосубектност на тези обединения за целите на други правни отрасли на действащото българско право (напр. данъчно, трудово и социално-осигурително).

По-нататък в работата е дефинирано понятие за консорциален дълг на основата на разграничаване на различните групи отношения, в които встъпват съдружниците в консорциума по повод реализирането на общата цел на обединението. В контекста на предмета на научното изследване особен акцент е поставен върху общо поетите от съдружниците в явен консорциум задължения,

като са разграничени четири разновидности – съвместен, солидарен, неделим и разделен дълг. На базата на това са изследвани въпросите, свързани с отговорността на консорциалните партньори при неизпълнение. Установено е, че най-типично в практиката е солидарното задължаване, като е направен извод, че при съмнение относно действителната воля на страните, отчитайки правилото на чл. 304 ТЗ, задължаването на съдружниците е солидарно.

Предмет на научното изследване по-нататък е отговорността на консорциалните партньори, общата ѝ характеристика и нейните особености. Направен е общият извод, че тя се урежда по правилата на гражданска отговорност и в частност - на договорната отговорност, и има присъщите на тази отговорност цели и функции. Относно консорциалната отговорност се аргументира изводът, че всеки от съдружниците поначало отговаря пред кредитора за поведението на своите консорциални партньори, дори при липса на изрична уговорка в този смисъл. Излага се обосновано аргументацията, че за разлика от общия случай на множество длъжници, длъжниците по консорциалния дълг са по-тясно свързани помежду си, преследват обща цел, надхвърляща конкретната сделка с трето лице, и целенасочено са обединили усилията и дейността си, което създава легитимно очакване у кредиторите на тази общност, че всеки от съдружниците ще отговаря за действията на останалите, както ако биха договаряли с един единствен длъжник.

В глава Трета е анализиран подробно фактическият състав за възникване на консорциална отговорност. Последователно са разгледани всяка от предпоставките на отговорността в контекста на специфичните особености, характерни за отношенията между консорциалните партньори и увредения кредитор, анализирани в предходната част на изложението.

Последователно са анализирани поведението като предпоставка за отговорността, противоправността, вредите и причинната връзка като елементи от фактическия състав.

При изследването на противоправността като елемент от фактическия състав на отговорността заслужават внимание изложените съждения относно особеностите на дължимата от съдружниците в консорциума грижа - грижата на добрия търговец - участник в консорциално обединение. Прието е, че целенасоченото обединяване на консорциите за изпълнение с общи усилия на консорциалния дълг при споделяне или разделяне на риска отличават правното

им положение от това на множество длъжници, които не участват в обединение, което обуславя и различен модел на дължимата от тях грижа - квалифицирана грижа за координирано изпълнение.

При изследването на причинната връзка като предпоставка на отговорността е прието застъпването в литературата виждане, че причинната връзка при гражданската отговорност съществува в две отношения - в рамките на правонарушението като обосноваваща отговорността каузалност между поведението на отговорното лице и настъпването на противоправния резултат, и като определяща границите на отговорността каузалност между правонарушението и настъпването на вредите. На тази база са дефинирани отделни хипотези на усложнена каузалност при консорциалната отговорност.

Относно субективното основание на консорциалната отговорност е възприето доминиращото в литературата виждане, че небрежността не е вина в общоприетия смисъл на понятието - не е психическо отношение към извършването на правонарушението, а неполагане на дължимата грижа, противоправно поведение на разминаване между дължимо и извършено. Изхождайки от изложеното виждане, са дадени дефиниции на формите на вината при консорциалната отговорност.

Глава Четвърта е посветена на границите и размера на консорциалната отговорност и нейното реализиране. Разгледани са въпроси, отнасящи се до някои от особеностите на времевите граници на отговорността на консортите и на погасителната давност на вземанията на кредитора срещу тях за обезщетение за вредите от неизпълнението на консорциалния дълг.

Прието е, че при липсата на специална уредба границите на отговорността на консортите и обемът на претенцията на кредитора се определят по общите правила на договорната отговорност (чл. 82 и сл. от ЗЗД), доколкото не са модифицирани от страните в допустимите от закона граници или изключени от други специални правила, приложими в конкретния случай.

Относно размера на отговорността е застъпено разбирането, че в отношенията с увредения кредитор всеки от консортите дължи обезщетение за причинените вреди на кредитора солидарно и в пълен размер - виновните консорти поради правонарушението, основано на собственото им противоправно поведение, а останалите, макар и да не могат да бъдат упрекнати в неполагане на дължимата грижа, въз основа на стриктната взаимна отговорност. Съответно

е анализирано разпределението на отговорността във вътрешните отношения между консорциалните партньори, като схематично са представени различни подходи, приложими в практиката, и е направено предложение как следва да се извърши разпределението при отсъствие на изрични уговорки в договора за консорциум.

В Заключението на работата са синтезирани и обобщени резултатите от научното изследване и основните тези, изложени и поддържани в дисертационния труд и изложени като междинни изводи в края на всеки параграф от работата.

Схематично са представени и направените в рамките на изложението предложения за усъвършенстване на нормативната уредба, като е направен опит и за формулиране на законови текстове за допълване на съществуващата уредба по Глава 18 от ТЗ. Работата завършва с кратък преглед на тенденциите за развитие на изследваното явление.

Представеният дисертационен труд е едно интересно, актуално и полезно научно изследване. Съчинението има за предмет един от аспектите на широко приложим в практиката частноправен институт – неперсонифицирания консорциум, преосмислен на базата на съпоставянето с общата уредба на гражданското дружество по ЗЗД и през призмата на широк сравнително-правен анализ на съвременните аспекти на разбирането и прилагането на този институт в развитите държави. При наличието на изключително лаконична уредба в ТЗ, свеждаща се единствено до възможността за създаване на такова договорно обединение на търговци (което би било налице и при отсъствие на уредбата) и преpraщането към правилата на гражданското дружество, които пък от своя страна датират от исторически период, когато са били по-скоро теоретична категория, определена заслуга на дисертанта е дефинирането на правните проблеми относно отговорността на съдружниците в неперсонифицирания консорциум, вкл. нейните специфични проявления и компликации в практиката, и да предложи разрешения на базата на класическата теория на договорната гражданска отговорност и на общите принципи на търговското корпоративно и договорно право.

Това предопределя несъмнената научна стойност на работата - както поради обстоятелството, че представлява първото цялостно изследване на

проблемите, свързани с отговорността на консорциалните партньори при неизпълнение на общо поети задължения към трети лица, така и модерния поглед към правния институт на неперсонифицирания консорциум, консорциалните дългове и консорциалната отговорност.

Съчинението е и със значителна практико-приложна стойност, тъй като е посветено на широко използван в практиката институт, съдържа анализ на практиката по прилагането на института в държави от всички развити правни семейства и критичен анализ на съдебната практика по прилагането на института у нас. Това предопределя съответно практическата полезност и научноприложна стойност на работата и със сигурност ще е от голям интерес и полза за българската бизнес практика.

Работата представлява зряло, обстойно и добросъвестно научно изследване, което показва искрения професионален интерес и задълбочените познания на автора в областта на гражданското право.

4. Оценка на научните приноси

Представеният дисертационен труд представлява първото цялостно монографично изследване в българската правна литература на отговорността на съдружниците в неправосубектен консорциум за вреди от неизпълнението на предшестващ консорциален дълг.

Дисертацията притежава поредица приносни моменти, като наред с вече посоченото по-горе при съдържанието на работата, биха могли да бъдат резюмирани и отбелязани и следните:

1. Предвид лаконичната правна уредба и малкото налични изследвания по темата самостоятелен научен принос представлява широкият сравнително-правен анализ, в рамките на който подробно са разгледани правното положение на консорциумите и правният режим на отговорността на консорциалните партньори в основните представители на германския правен кръг (Германия, Австрия и Швейцария), романския правен кръг (Франция и Италия) и страните на общото право (Великобритания и САЩ).
2. С приносен характер е изведеното понятие за консорциум, което надгражда действащата легална дефиниция в чл. 275 от ТЗ и съдържа

- основните характеризиращи обединението белези, както и предложената практически значима класификация на неправосубектните консорциуми.
3. Анализът на действащата частноправна уредба на неправосубектния консорциум при отчитане на специфичните особености на този режим в сравнение с общия режим на гражданското дружество по ЗЗД, изясняването на правната същност и основните характеристики на неправосубектния консорциум като договор и като общност, както и изразеното аргументирано становище по въпроса дали е основание за признаване на (частична) правоспособност на регистрираните явни консорциуми в областта на частното право по подобие на възприетите в други правни системи разрешения.
 4. Формулираното понятие за консорциален дълг при отчитане на различните групи отношения, в които встъпват съдружниците в консорциума във връзка с реализирането на общата цел, за която е създадено обединението; класификацията на видовете консорциални дългове и систематизираните особености в правния им режим; изведените характерни интереси и легитимни очаквания на консорциалните партньори и на възложителя на работата при възникване на първичното облигационно отношение.
 5. Анализът на консорциалната отговорност и изводът, че по правило от съдружниците в явен консорциум се очаква да носят риска и взаимно да отговарят пред кредитора за поведението на своите съдружници, дори при липса на изрична уговорка в този смисъл, особено в случаите, когато консорциалните партньори се представят пред третите лица като единна общност, която осъществява стопанска дейност с общи усилия.
 6. Анализът относно изменението, унищожаването, развалянето или прекратяването на договора за консорциум или други съглашения между консорциите, както и последващи промени в състава на обединението за възникналите вече отношения с третите лица.
 7. Систематичното представяне на особеностите на квалифицирания модел на дължима от всеки от консорциалните партньори грижа - грижата на добрия търговец - участник в търговско обединение (консорциум), който отличава правното им положение от това на множество длъжници, които не участват в обединение.

8. Анализът на въпросите, свързани с правния режим и значението на вината на консорциалните партньори като предпоставка на отговорността, както и въпросите, свързани с екскулпирането и освобождаването от отговорност на съдружниците.
9. Анализът на особеностите при възникването и упражняването на правото на кредитора да развали договора с консорциалните партньори вкл. анализът дали съответните предпоставки следва да са се осъществили по отношение на всеки един от съдружниците и дали кредиторът би могъл да развали договора с един или част от съдружниците и да запази действието му по отношение на останалите.
10. Изследването на въпроса за границите и размера на отговорността, особено при последователни и независими случаи на неизпълнение на договор (*concurrent breach of contract*) от съдружници, поели разделен консорциален дълг, когато вредите са причинени като пряка и непосредствена последица от неизпълнението на два или повече от консорциалните партньори.
11. Предложеният преглед на различни подходи за разпределяне на отговорността между съдружниците във вътрешните им отношения.
12. Извършения анализ на правния режим на принудителното изпълнение върху общото имущество, особено в случаите на личен дълг на един от консорциалните партньори.

Представеният дисертационен труд демонстрира много добрата цивилистична подготовка и култура на автора, както и способността му да работи с литературните и нормативните източници, вкл. и с чуждоезичната литература, да анализира и синтезира и да аргументира собствените си тези.

Представената работа е логически издържана и смислово завършена. Езикът на съчинението е школуван, начинът на излагане на анализа и аргументите показва задълбочени теоретични познания и способност за самостоятелни научни изследвания. Това я прави интересна и полезна не само за академичните среди, но и за практикуващите юристи и неюристи.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Дисертантът има няколко публикации по темата на дисертационния труд, както и общо в областта на търговското право. За целите на настоящата процедура се посочват пет публикации, отговарящи на изискванията, а именно:

- 1) Consortia Regulations in Bulgaria, в: Juchniewicz, E., Kruczalac-Jankowska, J., Masniak, D. (Eds.), Consortia in Central and Eastern Europe, Gdansk 2019
- 2) Отговорност на съдружниците в явен консорциум за вреди от неизпълнението на консорциален дълг, сп. Търговско право, кн. 1, 2023, с. 5-33
- 3) Правна същност и особености на консорциума, организиран като гражданско дружество по Закона за задълженията и договорите, сп. Търговско и облигационно право, кн. 8, 2023, с. 2
- 4) Правна същност и особености на консорциалните дългове при неправосубектния консорциум, сп. Търговско и облигационно право (под печат), както и в: Сборник от Годишна научна конференция на ЮФ на УНСС „Предизвикателства пред правното регулиране в България”, проведена на 31 октомври 2023 г. (под печат)
- 5) Неправосубектни консорциуми - сравнителноправен преглед, в: Сборник от XIII национална конференция на докторантите, постдокторантите и младите учени в областта на правните науки на ИДП при БАН, проведена в периода 30 юни - 02 юли 2023 г. (под печат)

Статиите са по темата на дисертацията или са пряко свързани с нея и съдържат част от приносите на дисертационния труд.

С посочените публикации докторантът Димитър Венциславов Атанасов покрива напълно изискването за необходимия минимален брой наукометрични точки от публикации в рецензирани издания, регистрирани в Националния референтен списък на НАЦИД за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

6. Оценка на автореферата

Изготвеният от дисертанта автореферат съответства на съдържанието на дисертацията. Същият представя синтезирано предмета и задачите на изследването и използваните методи. Представена е подробно структурата и обема на работата и в обобщен вид съдържанието на дисертационния труд по

глави, което дава напълно ясна представа за изследваните проблеми и застъпените тези в него.

В автореферата е представено виждането на автора за научната новост и научно-приложните приноси на дисертационния труд.

Авторефератът съдържа информация и данни относно публикациите на докторанта по темата на дисертационния труд.

7. Заключение

Представеният от Димитър Венциславов Атанасов дисертационен труд на тема „Отговорност на съдружниците в неперсонифициран консорциум за общо поетите задължения към трети лица“ представлява първото цялостно монографично изследване на в българската правна литература на отговорността на съдружниците в неправосубектен консорциум за вреди от неизпълнението на предшестващ консорциален дълг.

Дисертационният труд съдържа несъмнени научни и научноприложни приноси в областта на гражданското право.

Представената дисертация отговаря изцяло на изискванията на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав в Република България за придобиване на научната и образователна степен „доктор“. На базата на това научно съчинение, както и на представените публикации по темата считам, че докторантът Димитър Атанасов притежава задълбочени теоретични знания по специалността гражданско право и несъмнени способности за самостоятелни научни изследвания.

Изразявам изцяло положителната си оценка за представения за защита дисертационен труд и предлагам на уважаемото жури да присъди на дисертанта Димитър Венциславов Атанасов образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Гражданско и семейно право“, Професионално направление „3.6. Право“.

София, 22.01.2024г.

доц. д-р Таня Бузева